

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Pedagogická
fakulta

Bakalářská práce

Natálie Minarčíková

Tendence užívání vulgarismů mezi žáky druhého stupně základní školy

Olomouc 2022

Vedoucí práce: Mgr. Michal Kříž, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně a s použitím pouze uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě musím poděkovat své rodině, která mě v mém dlouhém studiu věrně podporovala. Velký dík si zaslouží především mí rodiče, sestra a přítel, kteří mi poskytovali motivaci a podporu v časech pochyb.

Zároveň mé díky patří vedoucímu této práce Mgr. Michalu Křížovi, Ph.D., který mi poskytl cenné připomínky.

„Ten, kdo použil poprvé místo oštěpu nadávky, stal se zakladatelem civilizace.“

Sigmund Freud

Obsah

Úvod	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Stratifikační model národního jazyka.....	10
1.1 Národní jazyk	10
1.2 Útvary českého národního jazyka	11
1.2.1 Spisovná čeština (Standard).....	11
1.2.2 Nespisovná čeština (Substandard).....	12
1.3. Kultura jazyka.....	13
1.4. Tabuizace jazyka	14
2. Vulgarismy	15
2.1 Základní definice	15
2.1.1 Rozdíly mezi vulgarismy a dysfemismy	15
2.1.2 Rozdíly mezi nadávkami a vulgarismy	16
2.2 Užívání vulgarismů	16
2.2.1 Užívání vulgarismů ve formální a neformální promluvě	16
2.2.2 Užívání vulgarismů jako parazitních výrazů	17
2.2.3 Vulgarismy ve slovnících	18
2.3 Kategorizace vulgarismů	19
2.3.1 Vulgarismy popisující genitálie či sexuální akt.....	20
2.3.2 Vulgarismy urážející ženu a její chování	20
2.3.3 Vulgarismy související s vylučováním.....	21
2.3.4 Vulgarismy označující toaletu	21
2.3.5 Vulgarismy dle zvířat	21
2.3.6 Vulgarismy dle rostlin a jejich částí	21
2.3.7 Vulgarismy mající původ v náboženství	22
2.3.8 Vulgarismy rasistické	22

2.3.9 Vulgarismy šovinistické	22
2.3.10 Vulgarismy označující lidi s amorálními a negativně vnímanými názory	23
2.3.11 Vulgarismy označující tělesné nebo duševní vady	23
2.3.12 Vulgarismy související s výraznými vzhledovými rysy	24
2.3.13 Vulgarismy související s negativně vnímanou vlastností	24
2.3.14 Neologismy a okazionalismy	24
2.4 Děti a nadávky	24
2.5 Žákovská vulgarita	25
II. PRAKTICKÁ ČÁST	27
3. Dotazníkové šetření	28
3.1 Metodologie	28
3.2 Základní fakta o respondentech	30
3.2.1 Autoregulace	31
3.3 Vyhodnocení otevřených otázek	33
3.3.1 Otázka č. 1	33
3.3.2 Otázka č. 2	34
3.3.3 Otázka č. 3	35
3.3.4 Otázka č. 4	36
3.3.5 Otázky související s pasivní znalostí vulgarismů	37
3.3.6 Nejpoužívanější výrazy	38
Závěr	40
Použitá literatura	42
Přílohy	45
Dotazník	45
Anotace	47

Úvod

Tato bakalářská práce se bude zabývat otázkou užívání vulgarismů v běžné mluvě žáků druhého stupně. Jazyková kultura je jedním z faktorů, jehož funkce primárně ovlivňuje naše vnímání, a na jehož základě si poté tvoříme své domněnky a názory o lidech samotných. Je běžné, že starší generace automaticky odsuzují generace nastávající, přičemž jazykový faktor bývá velmi často zmiňován a to nejen v běžné komunikaci, ale také v podobě psaného textu. Obzvlášť v dnešní době býváme často svědky momentu, kdy rozepře, nejčastěji ty internetové, končí na mrtvém bodě vzájemným odsuzováním jazykových schopností protějšku.

Je důležité připustit si, že jazyk samotný se neustále vyvíjí, proměňuje, a i vulgární výrazy jsou jeho součástí. Mluva žáků je v současnosti ovlivněna nepřeberným množstvím nejrůznějších činitelů a vlivů, které neustále formují jejich verbální projev. Důsledky globalizace, a s tím spojených výrazů používaných napříč různými jazyky, můžeme už v současnosti běžně pozorovat.

Cílem této práce proto bude především prozkoumání tendencí užívání vulgarismů, ojedinele se pozastaví nad způsobem, kterým se ona slova mohla dostat do slovní zásoby žáků. Bude zkoumat, zda se tendence užívání zásadním způsobem liší v mluvě dětí skrze ročníky, a případně jestli se výsledky budou lišit i na základě pohlaví žáků. Dalším, pro budoucí praxi snad ještě důležitějším, předmětem zkoumání pak bude fakt, zda jsou si žáci sami vědomi vhodnosti užívání vulgarismů v různých komunikačních situacích a zda dokáží vhodně svůj jazyk situaci přizpůsobovat, což by mělo z výsledků této práce vyplynout.

V teoretické části této práce budou vysvětleny základní pojmy důležité pro pochopení problematiky jazykové kultury, spisovnosti a nespisovnosti jazyka, jeho vrstevnatosti a vhodnosti užívání jeho jednotlivých vrstev v různých komunikačních situacích. Zároveň pak bude teoretická část této práce pojednávat o vulgarismech jako takových a popíše možnosti jejich členění.

Praktická část bude mít za úkol zjistit, jaké vulgarismy žáci v současnosti běžně používají, zda vulgarismy, které byly běžné před rámcově deseti lety, ještě znají, či alespoň dokáží jejich význam odvodit. S výsledky dotazníkového šetření pak bude tento text nadále pracovat a pokusí se formulovat tendence používání vulgarismů v rámci současného jazyka žáků, které snad ze získaných dat vyplynou. Tato data pak bude nadále rozebírat. Jedním ze způsobů práce s námi získanými daty bude práce se slovníky, porovnávání významů,

kategorizace vulgarismů či porovnání četnosti užívání s Korpusem. V rozsahu této práce není možné přijít s obecně platnými, novými informacemi, měla by sloužit spíše jako letný vhled do této problematiky.

Hlavním záměrem této práce je zamyšlení se nad slovníkem, který žáci používají. Je běžnou praxí spílat jim za slova, kterým mnohdy ani plně nerozumíme. Domníváme se, že právě pochopení jazyka, kterým žáci běžně komunikují mezi sebou, je esenciální pro porozumění žákům samým. Jazyk jedince je nedílnou součástí jeho osobnosti a v mnohých případech o člověku vypovídá nemalou měrou. Vulgarismy jsou nepochybně pouze nepatrnou složkou komplexního jazyka, jedná se však o téma, jenž je žákům blízké a které je samotné osloví a zaujme. Zároveň se domníváme, že výpovědní hodnota tohoto tématu může nejen pedagogům napovědět do značné míry o osobnostech žáků, způsobu, jakým tráví svůj volný čas, nebo v jakém prostředí se pohybují. Všechny tyto drobné informace pak mohou vést pedagoga ke změně přístupu k daným žákům.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Stratifikační model národního jazyka

Ačkoliv se následující členění může jevit jasně, v současnosti nadále panují mezi lingvisty mnohé různé přístupy k dané problematice. Martínek ve sborníku *Spisovná čeština a jazyková kultura 2018* píše: „*Nacházíme se v době, kdy v jazykovědě panuje pluralita přístupů (nechceme-li říkat paradigmát) a více či méně se opouštějí nebo modifikují některé stálíce funkčněstrukturního přístupu. Pokud jde o členění jazyka, jež s popisem a zpracováním slovní zásoby pochopitelně těsně souvisí, sledujeme ústup od tvarového pojetí. Důležitou prací v této oblasti je revize známých stylových kvalifikátorů (Homoláč – Mrázková, 2014) a obecně i nahrazování pojmů spisovnost, spisovný jazyk pojmy standard a standardní jazyk.*“ (Martínek in Bláha, 2018, s. 161)

Dále pak Martínek naráží na názorový rozpor mezi rigidními lingvisty a těmi, kteří se snaží jazykovědu zpopularizovat a učinit jí přístupnější nejen pro bohemisty ale i pro laickou veřejnost. Za důležité považuje uvědomění si, že i přes veškerou snahu lingvistů o objektivitu, bývá hodnocení spisovnosti ovlivněno jejich osobními hodnotami a postoji. Jako příklad pak uvádí dubletní formy *polévka/polívka*, které jsou považovány za stylisticky rovnocenné na rozdíl od jiných dublet, u kterých probíhá úžení stejným způsobem, jejich distribuce je však stylisticky odlišná a úžená forma je brána za nespisovnou (Martínek in Bláha, 2018).

Musíme tedy chápat, že stejně jako se vyvíjí jazyk, neustále se proměňují i pohledy na něj. S tím souvisí časté zastarávání terminologie a její variantnost. Tato kapitola se pokusí shrnout základní přehled a názvosloví nejběžněji užívané.

1.1 Národní jazyk

Nejtypičtější definicí národního jazyka je, že se jedná o takový jazyk, který reprezentuje národní identitu určité země nebo národa. Český národní jazyk je tedy jazyk, kterým mluví lidé primárně na území Čech, Moravy a části Slezska, zároveň ale také jazyk, kterým mluví Češi žijící v zahraničí.

Národní jazyk ovšem nemůže fungovat izolovaně od jiných jazyků, nacházejících se nejen v jeho těsné blízkosti. Neustále tak dochází k ovlivňování jazyků mezi sebou, což je patrné obzvlášť v dnešní globalizované společnosti a s největší pravděpodobností se tyto tendence promítnou do praktické části této bakalářské práce.

Český národní jazyk bývá běžně stratifikován na útvary neboli variety a poloútvary neboli sociolekty, s tím rozdílem, že útvary národního jazyka mají krom specifického lexika i svou vlastní určitou speciální gramatiku, zatímco poloútvary vynikají pouze svým lexikem.

1.2 Útvary českého národního jazyka

1.2.1 Spisovná čeština (Standard)

Jedná se o základní útvar českého jazyka. Funkcí spisovné češtiny je reprezentace národního jazyka. Je to útvar oficiální, prestižní, bez jakéhokoliv dialektického či slangového zabarvení. Jedná se o kodifikovanou verzi českého jazyka, jež se uplatňuje především ve formě textu či mluveného oficiálního komunikátu. Tuto kodifikaci zajišťuje primárně Ústav pro jazyk český a je běžně přístupná v Pravidlech českého pravopisu, Slovníku spisovného jazyka anebo ve Slovníku spisovné češtiny.

Paul L. Garvin ve svém článku o standardu jazyka píše, že jeho jednotnost a celistvost je pouze jednou z jeho charakteristik, a ne nutně tou nejvýznamnější. Poukazuje především na to, že nejdůležitější vlastností standardu je jeho schopnost užívání jako prostředku komplexních, složitých komunikačních situací. Zároveň upozorňuje na fakt, že kodifikace je neustále probíhajícím jevem, a tedy i vrstva standardu se mění (P. L. Garvin, 1993).

Spisovná čeština se ovšem sama dělí na vrstvy s odlišnou funkční a významovou hodnotou. Jádrem lexika jsou slova neutrální, jejichž použití je vhodné v každém typu textu. Spisovná čeština ovšem může obsahovat i slova hovorová, nejčastěji v mluvených komunikátech, slova knižní, ta se uplatňují především v uměleckých textech, či expresiva užívaná při sdělování informace s citovým příznakem. Specifickou součástí je pak samotná hovorová čeština, která se uplatňuje v běžných komunikačních situacích a je prakticky mluvenou verzí spisovné češtiny (Nebeská, 2017).

Ovšem i tento kodifikovaný útvar jazyka musí procházet neustálým vývojem a ohraničení tedy není nijak jasné. V 60. letech proběhla tzv. demokratizace spisovné češtiny, kdy se k ní zařadila i slova, která se nacházela na pomezí spisovnosti a nespisovnosti, např. expresivní výrazy. Tento proces pak vedl k vzniku nového pojmu tzv. standardu. Oba pojmy se však vzájemně nahrazují a mnohdy splývají, zatímco přesná hranice vymezení zůstává nejasná (Nebeská, 2017).

1.2.2 Nespisovná čeština (Substandard)

Jedná se o takové útvary jazyka, které nejsou oficiálně kodifikovány v příručkách a jsou považovány za méně prestižní. Vhodnost jejich užívání závisí na komunikační situaci a jejím záměru.

Nespisovné útvary jazyka, které jsou územně omezeny, nazýváme dialekty. Dialekty bývají specifické pro menší územní celky a jejich nositeli bývá nejčastěji a nejevýrazněji starší generace. V okamžiku, kdy se rozdíly v jednotlivých dialektech začnou postupně stírat a pomalu se zobecňují s platností pro větší části našeho území, vzniká interdialekt. Interdialektem typickým pro Českou republiku je obecná čeština, která se v současnosti používá zcela běžně i v oficiálních médiích a její vliv přerůstá původní vymezené území Středočeského kraje. V současné době bývá mnohdy obecná čeština označována jako tzv. druhý standard a její hranice mnohým splývají s češtinou hovorovou.

Pro nespisovnou češtinu je typické také užívání sociolektů. Jedná se o poloútvary jazyka, které narozdíl od dialektů nejsou vymezeny územím, ale spojuje je určitá sociální skupina uživatelů. Dle Jana Huga v našem prostředí pozorujeme tyto sociolekty: argot, žargon, slang, profesní mluva (Hugo, 2009). Ovšem i tyto pojmy mají rozostřené hranice významu, což mnohdy vede k mnohoznačnosti daných pojmů a jejich vzájemnému překrývání.

V *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* se heslo „sociolekt“ užívá jako aktualizovanější pojem ke slovu slang, které dle Hubáčka pro účely lingvistiky nebylo tak přesné, neboť si žádá ještě specifikaci atributy. Zároveň z textu vyplývá že pojem argot je aktualizované vyjádření staršího a nepřesnějšího žargonu (Hubáček, Krčmová, 2017).

I samotné sociolekty se od sebe liší svými rysy, Hubáček mluví o tzv. „vyšších“ a „nižších“ formách sociolektů, s diferenciací dle jejich inklinace ke spisovnosti či naopak k substandardu. Dále pak dělí prostředky užívané v daných sociolektech na profesionalismy a slangismy. Profesionalismy označuje za slova, která mají jistý terminologický význam a jsou z praktických důvodů mnohdy zkracována. Jedná se o slova, která bývají jednoznačná a typická pro určitá pracovní odvětví, zatímco pro příjemce z jiného pracovního kontextu mohou být často neproniknutelná. Jako typické příklady uvádí výrazy z policejního prostředí např. *hlídkař, očko, nehodovák, operativec*. Slangismy vnímá jako slova s tendencí k nespisovnosti a často silně expresivně zbarvená. Za účel vzniku těchto výrazů není ani tak považována praktičnost využití, ale spíše snaha dané skupiny mluvčích vydělit svůj slovník od zbytku společnosti za účelem jistého puncu výjimečnosti. Za typický příklad slangismů

je považována například mluva vodáků, tedy slova jako *baflák*, *debllovka*, *perník* (Hubáček, Krčmová, 2017).

Argot bývá běžně označován za mluvu spodních vrstev společnosti, proto je pro něj typická utajovací funkce, která má za úkol šifrovat komunikační cíle před lidmi z jiné sociální skupiny. Ze strany veřejnosti, často pak hlavně ochránců zákona, bývá jasná snaha o proniknutí a o porozumění argotu, což vede k jeho neustálé a rychlé aktualizaci. Mezi příklady pak nacházíme především výrazy užívané v kriminální sféře. Jako typický příklad argotu uvádí Krčmová s Hubáčkem třeba *kuchař* jako označení vařiče drog, nebo termíny drogy popisující *párno*, *piko*, *pedro* (Hubáček, Krčmová, 2017).

1.3. Kultura jazyka

Dříve než přejdeme k samotným vulgarismům, zaměříme se na definici jazykové kultury jako celku a s ní související spisovnosti jazyka. Snahy o jakousi kultivaci jazyka, a tím pádem pak i jeho uživatelů, jsou patrné už z dob antiky. Jasně zásady jazykové kultury definoval v našem prostředí až Pražský lingvistický kroužek v 30. letech 20. století. V roce 1932 pak snahou Bohuslava Havránka a Miloše Weingarta vyšel sborník přednášek pod názvem *Spisovná čeština a jazyková kultura* (Havránek, Weingart, 1932). Sám Havránek pak tento obor popisuje jako jistou formu účelného formování a pěstění jazyka za účelem funkčně a uceleně užívat osobité jazykové prostředky dle jejich vhodnosti a přiměřenosti (Kraus, 2017).

Původně se jazyková kultura týkala pouze spisovné složky jazyka, později se však centrum zájmu rozšířilo. Do pole zkoumání se dostalo i vyjadřování jazyka v běžně mluvené formě, a to vedlo k vydělení pojmů kultura jazyka a kultura vyjadřování. To zapříčinilo jasnější diferenciaci mezi pojmy jazyková správnost a jazyková kultura (Kraus, 2017). Následky toho pak vidáme v současnosti nejen v umělecké literatuře, ale i v médiích, soukromých sděleních či prakticky v jakémkoliv neakademickém textu nebo promluvě. Běžně používáme nespisovné jazykové prostředky a vhodnost jejich užití pak posuzujeme jen my sami podle kontextu, do kterého přispíváme, a s pomocí námi vytvořených hodnot a poznatků. Často se tedy například v umělecky hodnotných textech setkáme nejen s různými druhy sociolektů a dialektů, ale také s vulgarismy samotnými. Podobné užití nemůžeme nazvat nevhodným nebo špatným, pokud se jedná o záměr a v textu je role těchto výrazů funkční.

1.4. Tabuizace jazyka

Pojmem tabu označujeme takový výraz, jehož používání v jazyce je omezeno z důvodu jistého morálního rozkolu. Tabuizace slov má své kořeny už v počátcích lidského užívání jazyka, kdy lidé kvůli své pověrčivosti a strachu odmítali používat některá slova pro jejich obavu z následků. Jiří Rejzek v *Českém etymologickém slovníku* píše, že: „*Tabu v jazyce vychází z primitivních představ o sepětí slova s podstatou věci samé – vyslovení „pravého“ jména obávaného zvířete, nemoci apod. mohlo podle této představy nepříjemnou skutečnost přivolat či způsobit její mstu. V sakrální oblasti zase zbytečné užívání posvátných názvů působí znevažujícím dojmem.*“ (Rejzek, 2001, s. 31) Tyto výrazy pak musely být nahrazeny, často např. eufemismy, což jsou výrazy svým významem zmírňující danou skutečnost, nebo se projevíly snahy o zastření jejich významu, např. pomocí hláskových změn. Tyto tendence pak v jazyce můžeme stále pozorovat. Jedná se o dvojice slov jako *sakra/safra*, *kurva/kurňa*.

V současnosti probíhá spíše snaha o tabuizaci slov z důvodu všeobecně vnímané korektnosti, ať už genderové nebo politické. Hlavně v oficiálních textech se uplatňují snahy přestat využívat pojmy, které jsou pro určitou skupinu dehonestující. Další oblastí tabuizace jazyka jsou právě vulgární slova nejčastěji související s popisem lidské fyziologie a anatomie, která jsou v naší společnosti chápána jako slova neslušná, amorální a v komunikaci často nevhodná (Janyšková, 2017).

2. Vulgarismy

Tato skupina slov láká pozornost nejen odborníků a nadšenců pro jazyk, ale především pak laických uživatelů jazyka, včetně studentů, jimž by se tato práce hlavně měla věnovat. Zároveň pak tato popularita může za vznik celé řady publikací, nejčastěji intencionálně zaměřených pro běžnou veřejnost. Jako příklad můžeme uvést knihu Antonína Doležala *Zakázaná slova* (Doležal, 2017) či *Stručné dějiny nadávek a sprostých slov* autora Richarda Marynčáka (Marynčák, 2007). Ani jedna ze zmíněných knih však není psána lingvistou a jejich největší přínos tedy spatřujeme zejména v popularizaci jazyka a jazykovědy. Esenciální publikací je *Slovník nespisovné češtiny*, za jehož vydáním stojí Jan Hugo (Hugo, 2009). Ačkoliv ani on sám není jazykovědcem, vydal několik slovníků především zaměřujících se na lexikum užívané lékaři, má tedy s tvorbou slovníků bohaté zkušenosti, které v této knize mohl uplatnit. Na tomto slovníku navíc úzce spolupracoval s mnohými lingvisty a studenty bohemistiky, především z Univerzity Karlovy.

2.1 Základní definice

Nový encyklopedický slovník češtiny říká o vulgarismu, že se jedná o výraz: „*vyjadřující negativní a zároveň emotivní postoj mluvčího k člověku či věci, nesoucí expresivní odstín hrubosti či obhroublosti.*“ (Jelínek, Vepřek, 2017)

Český etymologický slovník pak pod heslem vulgární píše toto: „*‘hrubý, sprostý’*, podle německého *vulgär* ‘hrubý, sprostý, obyčejný’, z latinského *valgāris* ‘obecný, všední, nízký’ od *vulgus* ‘lid, dav, chátka’.“ (Rejzek, 2001, s. 725).

Z definice vulgarismu tedy jasně vyplývá, proč bývá vulgarismus běžněji označován výrazem sprosté slovo. Zároveň vnímáme vulgarismus jako jisté překročení společenské normy.

2.1.1 Rozdíly mezi vulgarismy a dysfemismy

Tyto dva pojmy si jsou vzájemně velmi blízké a do jisté míry sebe sama překrývají. Dysfemismus je „*použití hrubšího výrazu místo výrazu jemnějšího či neutrálního*“ (Rejzek, 2001). Dysfemismy se vyznačují dlouhou škálou možných výrazů, a ne vždy se jedná o slova natolik zhrubělá, aby byla považována za vulgární. Tendence používání dysfemismů je patrná napříč idiolekty a nejvíc pak u mluvčích, kteří se snaží působit silácky, drsně.

Sklony k zhrubění a detabuizaci jazyka v posledních letech pozoruje také Zdeňka Hladká. Pod heslem *dysfemismus* v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* se o této problematice

vyjadřuje takto: „V posledních desetiletích (nejen) v českém prostředí narůstá tendence ke zdrsňení jazykového projevu, např. vulgarismy se stále výrazněji šíří z oblasti soukromé do oblasti veřejné, z oblasti mluvené komunikace do psané publicistiky a beletrie; příznačné pro jejich užívání je snižování věkové hranice mluvčích a též pokles vlivu sociálních a genderových diferencí. Mění se i status řady prostředků, např. téma sexu, které se dříve ve spis. neoborných textech naznačovalo jen neurčitými eufemismy, se nyní běžně reflektuje výrazy mnohem explicitnějšími, šířícími se buď z odborného jazyka nebo naopak z oblastí nespisovné mluvy.“ (Hladká, 2017).

2.1.2 Rozdíly mezi nadávkami a vulgarismy

Původ slova nadávka spatřujeme v základu slova „na-dávat“ ve významu dávat někomu jména (Rezek, 2001). Zatímco tedy vulgarismy mají daleko širší pole působnosti a jsou používány s obecnou platností, nadávky považujeme za mířené na někoho, případně něco, určitého. *Slovník spisovného jazyka českého* definuje nadávku jako „hrubé, urážlivé pojmenování někoho: jadrná, šťavnatá nadávka; sprostá, surová nadávka.; nadávky padaly na jeho hlavu“ (Havránek, 2011).

Richard Marynčák spatřuje rozdíl mezi těmito dvěma pojmy také a v knize *Stručné dějiny nadávek a sprostých slov* píše: „Vztah vulgarismů k nadávkám je obvykle těsný, ale přesto mezi těmito dvěma pojmy rozdíl je. Nadávka totiž nemusí být za každou cenu vulgární. Právě naopak. Nejlepší nadávky neoplývají vulgaritou, ale vtípem.“ (Marynčák, 2007, s. 141).

2.2 Užívání vulgarismů

2.2.1 Užívání vulgarismů ve formální a neformální promluvě

Využívání vulgarismů je v naprosté většině komunikačních situací považováno za vysoce nevhodné a neetické. Nadužívání těchto výrazů je vnímáno jako společensky nepřijatelné a často může vést i k společenskému vydělení jedince ze skupiny. Vulgarismy samotné jsou díky své expresivitě a negativním konotacím považovány za prostředky verbální agrese (Jelínek, Vepřek, 2017).

V současné společnosti ovšem tendence užívání sprostých slov pozorujeme čím dál častěji. Vulgarismy už mnohými nejsou považovány za tak jednoznačné tabu jako v minulosti. Není výjimečné narazit na vulgární výrazy v uměleckém textu, a to nejen určeném intencionálně pro dospělé, mnohdy jsou sprostá slova zakomponována přímo v literatuře pro mládež. Současně pak můžeme slyšet vulgarismy v televizi a filmech, které se běžně vysílají.

Ačkoliv stále panuje jistá snaha veřejnoprávních médií o eliminaci užívání vulgarismů před desátou hodinou večerní, soukromá média tuto povinnost nemají.

V posledních letech navíc pozorujeme také jistý rozmach užívání vulgarismů nejen při běžných neformálních promluvách, ale čím dál častěji v řeči ryze formálního charakteru. Například výroky prezidenta Zemana vzbudily značný rozruch právě pro svou vulgárnost a nevhodné užití sprostých slov. Článek na webu České televize přímo říká: „*Srovnatelný případ se přitom ve světě hledá těžko. Většinou totiž známé osobnosti a politici zaklejí omylem, když jsou pod tlakem nebo si myslí, že je nikdo neslyší. Kritice za použití vulgárního výraziva přitom čelí i ti, kteří ho použijí neveřejně.*“ (Vědomá vulgarita v médiích je ve světě ojedinělá, 2014). Zeman však ve svých projevech vulgarismy použil zcela vědomě a se záměrem šokovat, což bylo u státníka dříve považováno za jasné tabu. *Nový encyklopedický slovník češtiny* k tomuto uvádí: „*Nezřídka se dnes vulgarismy dostávají též do projevů mluvčích jinak zachovávajících řečovou etiketu, a to zejm. jako prostředky aktualizací, avšak zároveň pod vlivem emocí (politici a zejm. bulvární novináři). Postupem doby se stále více oslabuje tabuizace těchto výrazů a z konverzace dnes již běžně pronikají také do umělecké literatury, zvl. do stylizovaných výpovědí literárních postav.*“ (Jelínek, Vepřek, 2017).

Názory na užívání vulgarismů ve formálních projevech se však také různí a mísky vah se pomalu překlápí. Antonín Doležal se k aféře prezidenta Zemana vyjádřil ve předmluvě *Zakázaných slov* takto: „*Byl jsem proto nanejvýš překvapen, kolik u nás žije občanů navíc s aktivním přístupem do masových médií, kteří se pohoršovali, když prezident Zeman při překladu užil jedno české slovo s tisíciletými kořeny, které znamená klín. Slovo všeobecně užívané a známé by podle těchto mravokárců s patentem na slušnost nesměl užívat občan zvolený demokratickou většinou.*“ (Doležal, 2017, s. XVII). Tato práce rozhodně nemá za svůj cíl přiklánět se k jedné nebo druhé straně. Faktem zůstává, že jazyk se neustále vyvíjí a my můžeme pozorovat postupné hrubnutí jazyka a jeho výraziva.

2.2.2 Užívání vulgarismů jako parazitních výrazů

Časté používání vulgarismů může vést až k jisté automatizaci a sprostá slova se pak stávají pro mluvčího výrazy parazitními. Jedná se o taková slova, která jsou uživatelem používána bez jakéhokoliv účelu či dokonce vlastního vědomí mluvčího. V promluvě tvoří jen tzv. slovní vatu a vulgarismus takto běžně užívaný ztrácí svou expresivitu a vlastní funkci.

Nový encyklopedický slovník češtiny přímo uvádí, že: „Návyk na vulgarizovanou řeč vede často k tomu, že uživatelé vulgarismů přestávají jejich užívání vnímat jako příznakové a vřazují je automaticky do svých projevů místo výrazových prostředků nevulgárních. Některé vulgarismy tak v určitém prostředí získaly či získávají charakter výrazů parazitních (tzv. slovní vycpávky), nemají již vliv na význam či expresivitu sdělení (Šel jsem tam, vole, ne, normálně, vole, jako by nic, a vona tam nebyla, ty vole!). Vulgární prvky se tak stávají pro některé skupiny mluvčích (zejm. pro skupiny mládeže) řečovým znakem, jehož expresivnost je při vysoké frekvenci oslabena.“ (Jelínek, Vepřek, 2017). Z tohoto pozorování však vyvstává otázka, zda výrazy, které se v mluvě jedince přeměňují na vycpávková slova, můžeme stále ještě pokládat za vulgarismy. Vulgarismy se totiž vyznačují právě expresivitou, kterou v tomto případě ztrácejí.

2.2.3 Vulgarismy ve slovnících

Zájem o téma vulgarismů v jazyce je patrný z populárně – naučných článků, které na toto téma vznikly. Z článku *Slovník a vulgarismy* vyplývá pluralita názorů na užívání vulgarismů, která v naší společnosti panuje, což se projevilo také v praktické části této práce, která měla sloužit právě jako jistá sonda do této problematiky. Zároveň článek upozorňuje na často opomíjený argument, proč je nutné i vulgární výrazy uvádět ve slovnících a odborné literatuře. Jak už tato práce zmínila, je čím dál častější tendence k užívání vulgarismů v uměleckém textu. Nejen u nás, ale i v zahraničí. Je tedy zřejmé, že může přijít potřeba ve slovníku ověřit správnost formy a výrazu při překladu (Lišková, Šemelík, 2018).

Jak již bylo řečeno, vyčlenily se speciální slovníky, zabývající se pouze touto určitou skupinou expresivních slov. Jedná se ovšem především o práci pouhých nadšenců, a ne vystudovaných jazykovědců. Problematická v tomto ohledu je stylistická platnost vulgarismů. Pro jejich nesmírně rychlé zastarávání se také velmi rychle mění stylistická platnost těchto výrazů a expresivita. Ačkoliv stále v jazyce zůstávají neměnné stálice vulgarismů, spousta výrazů, které by ještě před pár desítkami let byly označeny za vulgární, jsou z dnešního pohledu brány za slova expresivně neutrální. I díky tomu se jeví snahy o zařazení vulgarismů do oficiálních slovníků problematické. Například v *textu Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny* se píše toto: „Vulgarismům se a priori nevyhýbáme, ale zpracováváme jen výrazy všeobecně známé (buzna vulg. ‚homosexuál‘; piča, piča vulg. 1. ‚ženské přirození‘ 2. ‚žena, řidč. muž, vzbuzující v někom odpor, nesympatie ap. (jako nadávka)““ (Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny, 2016). Jak uvádí Lišková a Šemelík v článku *Slovník a vulgarismy*: „Lexikografické

podání vulgarismů je zkrátka seriózním akademickým tématem, i když to tak na první pohled nemusí vypadat.“ (Lišková, Šemelík, 2018).

2.3 Kategorizace vulgarismů

Bohužel zatím neexistuje jednotné a všemi uznávané dělení vulgarismů. Nejčastějším způsobem jejich rozdělení do podkategorií je dělení dle jejich vlastního významu a pojmenovávané skutečnosti. Je možné najít velmi odlišné způsoby kategorizace vulgarismů a stejně tak se liší i počty samotných kategorií. Část zdrojů uvádí 4 hlavní kategorie, což se ovšem v současném kontextu nezdá dostačující. Jen na samostatnou kategorizaci vulgarismů vznikla diplomová práce (Žďárská, 2018)¹, jejímž cílem bylo právě jisté utřídění této kategorizace.

Článek *Žákovská verbální vulgarita o přestávkách a o vyučování* používá pro svůj výzkum také dělení do 4 základních kategorií, pro jejichž stanovení byly použity zahraniční modely. V textu uvádějí členění na: „1. pornolárika, tj. slova týkající se sexuality (např. šukat, píča, kurva, buzna), 2. koproalárika, tj. slova týkající se vylučování (např. srát, hovno, prdel), 3. pejorativní označení fyzické či psychické charakteristiky (např. debil, magor, tlustoprď), 4. označení zvířat (např. kráva, vůl, prase)“ (Smetáčková, Novotná, Šimečková, 2014).

Tato bakalářská práce se ale bude řídit převážně dělením dle *Nového encyklopedického slovníku češtiny*. Toto dělení je podstatně složitější a podrobnější. Každá z jednotlivých kategorií bude v této práci alespoň v krátkosti okomentována.

V tomto ohledu dělí Jelínek a Vepřek vulgarismy do následujících kategorií.

- a. popisující genitálie či sexuální akt
- b. urážející ženu a její chování
- c. související s vylučováním a vyměšováním
- d. označující toaletu
- e. dle zvířat, ať už reálných nebo vymyšlených
- f. dle částí rostlin
- g. výrazy, které mají svůj původ v náboženství
- h. rasistické, urážlivé vůči jiným rasám
- i. šovinistické, urážející příslušníky jiných národů a etnik

¹ Magisterská diplomová práce nese název *Kategorizace vulgarismů a strategie obcházení jejich přímého vyjádření v současné online komunikaci*, jedním z cílů bylo právě shromáždit dostupné zdroje zabývající se vulgarismy

- j. označující příslušníky amorálních skupin a skupin s negativně vnímaným přesvědčením
- k. označující psychické a tělesné vady
- l. popisující vzhled osoby
- m. dle negativních vlastností člověka

Další speciální podskupinu vulgarismů pak tvoří neologismy, slova nově vznikající, a okazionalismy, slova vznikající pro jedno konkrétní použití v určitém kontextu. Těmto pojmům se bude práce věnovat v následující kapitole (Jelínek, Vepřek, 2017).

2.3.1 Vulgarismy popisující genitálie či sexuální akt

Název této kategorie je výmluvný sám o sobě. Jedná se o taková slova, která jsou spjatá s lidskými genitáliemi či přímo se sexuálním aktem jako takovým. Do této kategorie tedy spadají vulgarismy pro nás již tradiční a hojně používané. Jako ilustrační příklad uvádí dle *Nový encyklopedický slovník češtiny* slova *mrdat*, nebo *čurák* (Jelínek, Vepřek, 2017).

Ve *Slovníku nespisovné češtiny* se dočteme, že slovo *mrdat* je tedy vulgarismus popisující pohlavní styk, v dalších významech ale bývá používáno ve smyslu něco kazit, případně ve frázi „*Tobě snad mrdá?*“, kdy je užito ve významu nenormálnosti (Hugo, 2009).

2.3.2 Vulgarismy urážející ženu a její chování

Do této kategorie tedy spadají především všechny vulgarismy narážející na prostituci, ženskou sexualitu, případně věk ženy. Jako příklady můžeme uvést výrazy *běhna*, *coura* nebo *kurva*. Pod pojmem *běhna* Hugův slovník uvádí význam nevěrnice, promiskuitní ženy. V policejním žargonu se můžeme setkat také s významem prostitutka (Hugo, 2009).

Pro další příklady vulgarismů spadajících do této kategorie se můžeme obrátit na *Zakázaná slova* Doležala (Doležal, 2017), kde je jim věnována celá kapitola. „*Protikladem panenské nevinnosti, ctnosti a bezúhonnosti jsou harapanny, flundry, coury, hampejznice, prostopášnice, nevěstky a kurvy (...) Naši předci měli pro tyto ženy četná označení: ofarta, kepka, nevěstka, tista, tistka, vydra, ženina, kurva, děvka, podběha.*“ (Doležal, 2017, s. 59). Na tomto výčtu pojmenování můžeme ilustrovat právě onu tendenci vulgarismů k zastarávání. Zatímco některé z těchto příkladů se staly běžnou součástí našeho lexika, jiné jsou již pro současný jazyk pouze v rovině archaické. To můžeme demonstrovat na příkladu *harapanna*. Obrátilův *Velký slovník sprostých slov* (Obrátil, 2015) obsahuje tento výraz a vykládá jej jako synonymní pro kuplířku. Původ tohoto slovníku ovšem sahá o téměř sto let zpátky do historie, jedná se totiž o souborné vydání různých dílů Obrátilových Kryptadií.

Kryptadia byla vydávána ve 30. letech minulého století. Naproti tomu novější *Slovník nespisovné češtiny* od Huga z roku 2009 už tento pojem neuvádí vůbec.

2.3.3 Vulgarismy související s vylučováním

Jedná se o poměrně rozsáhlou kategorii, velmi hojně používanou ve slovnících značné části obyvatel. Jedná se o slova, která ale často mají vulgární složku vyprázdněnou a používají se jako slova výplňová. Jedním z příkladů je výraz *srát*, který se v naší slovní zásobě drží už od praslovanštiny, původ tohoto slova však můžeme najít až v indoevropském výrazu **sker*, který znamenal vykonávat velkou potřebu. Na tomto příkladu je tedy patrné, že vulgarismy mnohdy spadají do nejstarších složek našeho jazyka (Rejzek, 2001).

2.3.4 Vulgarismy označující toaletu

Jelínek a Vepřek k této kategorii uvádějí pouze jediný případ. Jedná se o slovo německého původu *hajzl*. Dalším výrazem spadajícím do této kategorie je výraz *prevít*, pocházející ze staročeského výrazu *prevét*, což bylo označení záchodu. Rozsah této kategorie je ovšem velmi omezený. Vystává tedy otázka, zda je nutné považovat vulgarismy označující toaletu za samostatnou kategorii. Cílem této práce není přetváření ani tvorba nové kategorizace vulgarismů, přesto však shledáváme tuto kategorii za poněkud přebytnou a považovali bychom za praktičtější zahrnout ji pod kategorii předešlou, k vulgarismům, které souvisejí s vylučováním (Rejzek, 2001).

2.3.5 Vulgarismy dle zvířat

Jedná se o poměrně kreativní kategorii, ve které se vulgarismy tvoří nejen dle reálných zvířat na základě jisté podobnosti, k tvorbě vulgarismů však pomáhají i zvířata zcela fiktivní. Pro ilustraci, jako příklad vulgárního výrazu vytvořeného na základě fiktivního zvířete uvádí Jelínek s Vepřkem kompozitum *prasopes* (Jelínek, Vepřek, 2017).

Frekventovaná je také tvorba kompozit, kdy pojmenování zvířete tvoří pouze jednu z částí a k tomu je připojen výraz už ze své podstaty vulgární. Nejčastěji se jedná o kompozita vytvořené přidáním lexému *mrd*, vznikají tedy složeniny jako *koňomrd*.

2.3.6 Vulgarismy dle rostlin a jejich částí

Tato kategorie nepatří mezi zvláště produktivní. Obsahuje vulgarismy, které v sobě nesou označení podle rostlin a jejich jednotlivých částí. *Nový encyklopedický slovník češtiny* uvádí v příkladech pojmenování *větev (stará)*, nebo *pařez* (Jelínek, Vepřek, 2017). *Slovník nespisovné češtiny* od Huga výraz *větev* neobsahuje vůbec a *pařez* pak vykládá spíše jako

slang než vulgarismus (Hugo, 2009). I zde se tedy nabízí otázka, zda je tato kategorie pro současné dělení vulgarismů nutná a zda už se nejedná o kategorii prakticky vyprázdněnou.

2.3.7 Vulgarismy mající původ v náboženství

Do této kategorie spadají ta slova, která vznikla na základech náboženství a s ním spjatých pojmů, a také ta slova, která vznikala následnou tabuizací těchto výrazů. To můžeme pozorovat na příkladu výrazu *sakra* (původ slova z latinského *sacer* znamenající posvátný, svatý). Díky tabuovým proměnám se dodnes sekáváme také s výrazy jako *sakryš*, *saфра* či *safraholt* (Rejzek, 2001).

2.3.8 Vulgarismy rasistické

Tato podskupina vulgarismů, jak název napovídá, označuje vulgárně na základě rasy. Část slov z této kategorie je běžně používaná dominantně v mluvených komunikačních situacích. Otázkou je, zda však bývají tyto výrazy používány ve svém původním významu. Typickým příkladem pro tuto úvahu je výraz *negr*. Je totiž běžnou praxí používat označení jako *negr* v komunikaci s člověkem europoidním, i přesto že původ slova je od slova černý, tedy dle barvy kůže.

Jelínek a Vepřek pak v této kategorii jako příklady uvádějí i slova jako *tatar* či *křovák*. Pokud se ovšem podíváme na frekvenci užívání výrazu *křovák*, křivka grafu strmě klesá. Zatímco v devadesátých letech se použilo téměř 8x na 1 000 000 slov, v roce 2017, kdy máme poslední data, hodnoty se pohybovaly mezi 0,08 - 0,36 na 1 000 000 slov (Reprezentativní korpus psané češtiny, 2015).

2.3.9 Vulgarismy šovinistické

Jedná se o kategorii vulgarismů, které byly vytvořeny na základě národnostní skupiny. Jelínek s Vepřkem uvádějí dva příklady, výraz *židák* a *čobol*. Výraz *židák* tato práce zahrnuje i do praktické části a více se tedy jeho významu a užívání budeme věnovat tam (Jelínek, Vepřek, 2017).

Slovo *čobol* bylo pravděpodobně přijato z umělecké vrstvy jazyka. Zřejmě má svůj původ v knize Miroslava Švandrlíka *Černí baroni*. Jedná se o výrok jedné z postav, majora Halušky, který užívá frázi „*Čo bolo, to bolo, terazky som majorom!*“ (Švandrlík, 2016). Ačkoliv původně se mělo jednat o hanlivé a xenofobní označení Slováků, v současnosti výraz ztrácí negativní konotace a bývá užíván spíše humorně, ve formě žertu. Ze stejného výrazu pak bývá označován i stát jako *Čobolsko* (Hugo, 2009).

Je možné tedy opět pozorovat jistý stylistický posun ve významu těchto slov a rychlé zastarávání významu původního, nebo alespoň částečně jeho konotací.

2.3.10 Vulgarismy označující lidi s amorálními a negativně vnímanými názory

Nový encyklopedický slovník češtiny udává, že se jedná se o skupinu vulgarismů označující příslušníky skupin, jejichž názory jsou vnímány ve většinové společnosti jako amorální a jež jsou spjaty s velmi negativními konotacemi. Jako příklady uvádí výrazy *nácek*, *bolševik* a *komouš* (Jelínek, Vepřek, 2017). Tyto výrazy rozhodně splňují danou definici, je ovšem poněkud nepřesné a velmi choulostivé snažit se určit, která další slova do této kategorie mohou patřit. Pokud jako jeden z příkladů uvádíme *komouš*, bylo by nabíledni použít i další slova vytvořená odvozením z názvu politické strany. Jisté je, že i označení jako *oděsák*, nebo zahraničí *liberál*, mohou být užity velmi expresivně se silně negativní konotací. Přesto se však rozhodně nejedná o skupiny lidí s amorálním myšlením vůči většině. Ani tato kategorie se tedy nezdá plně funkční byly by nasnadě jisté úpravy.

2.3.11 Vulgarismy označující tělesné nebo duševní vady

Tato podkategorie vulgarismů je v mluvené komunikaci poměrně běžná. Jedná se mimo jiné o slova, která kdysi tvořila základ odborné terminologie. Jedním z důvodů časté obměny a modernizace terminologie u disciplín speciální pedagogiky a s tím spjaté diagnostiky, je právě fakt, že odborná terminologie často přechází do vulgární vrstvy slovní zásoby a odborné termíny získávají negativní konotace a expresivitu a stávají se vulgarismy. Mezi taková slova patří *idiot*, *dement*, *imbecil* či *kretén*. U prvních třech vyjmenovaných příkladů se jednalo o termíny označující výšku IQ jedince, *kretén* je slovo označující jedince, který trpěl kretenismem. Jedná se o nemoc způsobenou poruchou štítné žlázy, díky níž se rodily děti s nízkou inteligencí a vrozenou hluchoněmostí či problémy s motorikou. Ačkoliv s termínem *kretén* už se v medicíně nesetkáme, kretenismus jako pojmenování oné nemoci přetrvává (Horký, 2015).

Další skupinou výrazů patřících do této kategorie jsou slova označující vady tělesné, například *kripl*, *kriplík*. Jedná se o výrazy jejichž původ spatřujeme v německém *Krüppel* s významem kroutit, ohýbat. Slovo označovalo pravděpodobně osobu fyzicky nemohoucí, invalidní, zkroucenou. *Český etymologický slovník* (Rejzek, 2001) výraz definuje jako synonymní ke slovům *mrzák*, *idiot*. I *kripl* byl zpracováván v praktické části práce a později se k němu tedy znovu dostaneme (Rejzek, 2001).

2.3.12 Vulgarismy související s výraznými vzhledovými rysy

Tato skupina slov je velice rozmanitá a pestrá. Jedná se o takové vulgarismy, které jsou použity na základě vzhledu dané osoby. Často se jedná o typický, výrazný rys, na jehož základě vulgarismus vzniká. Mezi příklady Jelínek a Vepřek uvádějí *špekoun*, *kostra* nebo *plešoun* (Jelínek, Vepřek, 2017).

2.3.13 Vulgarismy související s negativně vnímanou vlastností

Tady spadají vulgární výrazy tvořené na základě jedné zvláštní vlastnosti jedince, která je okolím negativně vnímána. Mezi takovéto vlastnosti můžeme řadit lakotu (*držgrešle*, *kolenovrt*, *skrblík*), podlézavost (*vlezdoprdelka*), náklonost k drogám i alkoholu (*fetka*, *ozřala*, *smažka*, *alkáč*), ale také vlastnosti fyzického charakteru jako třeba zápach (*smrad'och*, *hovnivál*).

2.3.14 Neologismy a okazionalismy

Jedná se o poslední skupinu vulgarismů, kterou Jelínek a Vepřek vyčleňují. Oproti výše jmenovaným se poměrně liší. Je vydělena na základě původu svého vzniku, na rozdíl od předešlých kategorií, které byly vyčleněny podle společného významu a skutečnosti, kterou popisovaly. Mezi neologismy jsou zařazena současně i slova, která vznikají obměnou už původního fungujícího výrazu, např. vznik výrazu *vlezdobruselista* z původně užívaného *vlezdoprdelista* (Jelínek, Vepřek, 2017).

Do této kategorie spadají také okazionalismy, které můžeme charakterizovat jako: „*Pojmenování, slovo vznikající příležitostně v procesu tvoření textu zpravidla pro jedno konkrétní použití podmíněné kontextem (...) O. se vyskytují jak ve sféře umělecké a esejistické, tak ve sféře publicistické a odborné. Rovněž vznikají v projevech běžně mluvených* (Martincová, 2017). Pro ilustraci užívají Jelínek a Vepřek výraz *pasy*, který ve svém projevu použil prezident Zeman, a ačkoliv se jedná o původní anglické slovo *pussy*, výraz na jistou dobu zlidověl právě ve formě počeštěné (Jelínek, Vepřek, 2017).

2.4 Děti a nadávky

Této problematice věnuje Marynčák celou kapitolu ve své knize (Marynčák, 2007). Popisuje pak především vztahy nejen mezi žáky samotnými ale také mezi žáky a učiteli. Ve své knize připomíná: „*Ne nadarmo už za vlády Marie Terezie a Josefa II. tehdejší reformátor Johann Ignaz Felbiger považoval za nutné učitelům připomenout, že při trestání se nemají používat hanlivá slova. (...) Byl by to věru obsažný slovník nadávek, které musely mnohé děti v minulosti od svých učitelů vyslechnout. Děti ovšem svým tyranům oplácely tyto nadávky*

měrou vrchovatou a běda, když se takový kantor dověděl, jakou nadávku nebo přezdívku mu jeho svěřenci přišli. “ (Marynčák, 2007, s. 307).

Dá se říci, že vulgarismy dospívají a rostou spolu s dětmi. Je běžně známo, že už v předškolních letech děti přicházejí do styku se slovy hrubými či přímo vulgárními. Už od raného věku jsou vystavovány kontaktu s vulgaritami, ať už ze strany příbuzných, či dalších dětí, se kterými se setkávají. Baret ve svém článku zmiňuje, že znají chlapečci šest a holčičky osm sprostých slov už během prvního až druhého roku života. Pokud se ve věku trochu posuneme, právě do doby mateřských škol, ve věku od pěti do šesti let už je chlapcům známo přes třicet vulgarismů a dívky jich používají zhruba o desítku méně (Baret, 2014).

Značný prostor pak Marynčák věnuje hlavně říkadlům a různým zlidovělým písňovým textům, které jsou mezi dětmi velmi oblíbené a jejich popularita je často ovlivněna právě jejich vulgárností. Jako příklad uvádí:

Když jsem šel z hub,

ztratil jsem zub,

našla ho Johana,

s křivýma nohama.

Já na ni dup,

dej sem ten zub

nebo Ti vytrhnu

z prdele chlup.

(Marynčák, 2007, s. 315).

Je tedy patrné, že vulgarismy jsou lidem vlastní už od útlého dětství a není tedy zcela možné jejich užívání ignorovat nebo plně tabuizovat. Naopak je považováno za důležité s žáky pracovat a pomoci jim uvědomit si vhodnost používání vulgárních výrazů v závislosti na změnách kontextu a prostředí.

2.5 Žákovská vulgarita

Vulgarismy jsou nám sice do jisté míry přirozené, je ovšem nutné umět rozlišit, kdy je jejich využití vhodné a kdy nikoliv. To záleží na kontextu, který chápeme jako určitou normu.

„Normy uplatňované ve škole můžou být v konfliktu s rodinnými normami či vrstevnickými normami. Tyto normy chápeme jako absolutní či věcné, což znamená, že to, co je vulgární, stanovuje nadřazená autorita (formální či neformální). Tou může být např. Ústav pro jazyk český, v jehož materiálech se lze s výčtem vulgarismů seznámit. Ve školním prostředí vystupují jako autorita vyučující, kteří rozhodují, které žákovské projevy budou potrestány. Ve vrstevnické skupině může být autoritou nejvlivnější člen či obecné skupinové povědomí.“ (Smetáčková, Novotná, Šimečková, 2014, s. 49).

V protikladu vůči těmto normám pak stojí individuální vnímání jedince a jeho norma vnitřní, která se často odvíjí podle prostředí, kterému bývá jedinec vystavován. Bývá ale ovlivněna například také pohlavím, kdy dívkám je vštěpováno, že užívání vulgarismů není femininní a tendence užívání vulgarismů mezi dívkami bývá tedy zpravidla nižší.

Esenciální je, aby byla daná osoba schopna dle prostředí a kontextu zvolit správnou normu a té se svým slovníkem držet. Ze zkoumání je zřejmé, že žáci zpravidla bývají schopni rozlišit normu a s ní také vhodnost užívání vulgarismů, podle přítomnosti autority, v našem případě učitele (Smetáčková, Novotná, Šimečková, 2014).

Toto dokládá i praktická část této práce, ve které jsme se pokusili o jistou sondu do lexika žáků druhého stupně a na jejímž základě můžeme potvrdit ostych většiny žáků i při pouhém písemném vyplňování vulgarismů během vyučování.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. Dotazníkové šetření

Praktická část této práce by měla sloužit jen jako jakýsi vhled do dané problematiky. Pomocí kvantitativního šetření, přesněji dotazníku, jsme se pokusili uskutečnit sondu do lexika žáků druhého stupně a na jejím základě jsme se snažili vyzorovat jisté společné tendence, které můžeme spatřovat v užívání vulgarismů mezi žáky druhého stupně základních škol.

Prvním předpokladem, který byl tímto dotazníkovým šetřením potvrzen, se stala samotná kontroverze tématu. Příložený dotazník byl distribuován dvěma způsoby. Jednak byl zveřejněn online a odkaz byl uveden v několika facebookových skupinách určených pro učitele češtiny na druhém stupni, a také byl rozeslán přímo do několika škol s prosbou o jeho vyplnění žáky šestých až devátých tříd, případně odpovídajících stupňů gymnázií.

Samotné vyplňování se obešlo bez větších problémů a žáci, ačkoliv poměrně zaskočení, se vyplňování ujali se značným nadšením. Po vyplnění ovšem přišla velmi důrazná stížnost rodičů na jedné z oslovených škol. Tato škola byla nucena dotazníky stáhnout, pod pohrůzkou přesunutí dítěte na jinou školu. Daný rodič dotazník ani neviděl, pouze mu jeho dítě, žák osmého ročníku, zřejmě popsal, jak dotazník zhruba vypadal. Je tedy patrné, že se jedná o téma, které v lidech stále probouzí silné emoce a primárně je spjata s velmi negativními konotacemi.

Ohlasy samotných pedagogů však byly převážně kladné a kvitovali zájem o vrstvu jazyka, která je žákům blízká a se kterou se momentálně příliš nepracuje. Dle dostupným informací bylo dotazníku také využito mezipředmětově při výuce Občanské výchovy, kdy se dotazník stal žákům oslím můstkem právě pro diskuzi o vhodnosti užívání vulgarismů v závislosti na prostředí a účelu.

3.1 Metodologie

Nejlepším a nejpřístupnějším nástrojem pro vytvoření jistého povrchního vhledu do vulgární slovní zásoby žáků se jeví krátký anonymní dotazník. Cílem této práce bylo především poukázat na vrstvu slovní zásoby, se kterou se nepracuje a bývá ignorována a tabuizována. Cílem samotného dotazníkového šetření pak bylo poskytnutí náhledu na tuto problematiku a případné srovnání například napříč ročníky.

Pro lepší porovnávání výsledků dotazník začíná otázkami na pohlaví a ročník, který žáci právě studují. Malá část dotazníků musela být následně vyfiltrována již po zkoumání těchto dvou položek, a to především pro uvedení jiného věku, než jaký byl touto prací vyhledávaný.

Nakonec se pro tuto práci podařilo nasbírat dvě stě plnohodnotných formulářů s odpověďmi. Vzor dotazníku se nachází v přílohách této práce.

Pro účely dotazníku bylo vytvořeno celkem 9 otevřených otázek, které se dotýkaly nejen aktivního užívání vulgarismů, ale i jejich pasivní znalosti některých, dnes už ne tak frekventovaných, výrazů. Většina otázek byla formulována tak, aby si žáci vystačili s jednoslovnou odpovědí, z výsledků byla ovšem patrná kreativita a málokterá odpověď zůstala vyplněná pouze jedním výrazem, obvykle se sešlo výrazů mnohem více.

První čtyři otázky se týkají aktivního užívání vulgarismů u žáků. Ve třech z otázek se jedná o vyjádření hodnocení specifické osoby. Jednou se negativní hodnocení týkalo dospělé osoby a v další otázce jejich kamaráda, vrstevníka. Předpokládali jsme, že tyto dvě položky se od sebe budou v zásadě lišit a zároveň jsme chtěli poukázat na fakt, že vulgarismy nehodnotíme jen osoby, ke kterým máme záporný vztah, případně k nim vztah nemáme vybudovaný vůbec, ale že jich využíváme mnohdy právě v případě osob blízkých, kdy je vlastně na pováženou, nakolik negativně svá vyjádření myslíme a nakolik se v takových případech jedná o vulgarismus, který prakticky ztrácí svou negativní kolokaci a jeho význam je vyprazdňován. Z toho důvodu pak také k dotazníku byla přidána otázka na to, jakým vulgarismem by hodnotili pozitivně něčí vzhled.

Další z otázek se týkala vulgárního vyjádření únavy. Tato otázka byla zformulována především na základě osobní zkušenosti, po absolvování jistého času na jedné ze škol, kterým byly dotazníky distribuovány. Předpokládali jsme totiž použití výrazů, které jsme slyšeli při vyučování a které poukazovaly na vliv cizího jazyka. Zároveň se jedná o skutečnost velmi hojně zažívanou, a tedy i popisovanou, a to zejména žáky při vyučování.

Následující čtyři otázky se zaměřují na pasivní znalosti žáků. Jedná se o čtyři různé výrazy, jejichž užívání již není tak frekventované a při výsledcích očekáváme, že minimálně část z těchto výrazů bude pro některé žáky už neznámá.

Poslední otázka nebyla vytvořena vyloženě s jasným očekáváním určitých odpovědí. Jedná se o dotaz na to, jaká vulgární slova žáci využívají ve své mluvě nejčastěji. Jediným úkolem této otázky bylo zjistit, zda se budou lišit nejpoužívanější slova například naskrz ročníky či zda budou rozdíly patrné i mezi pohlavím žáků.

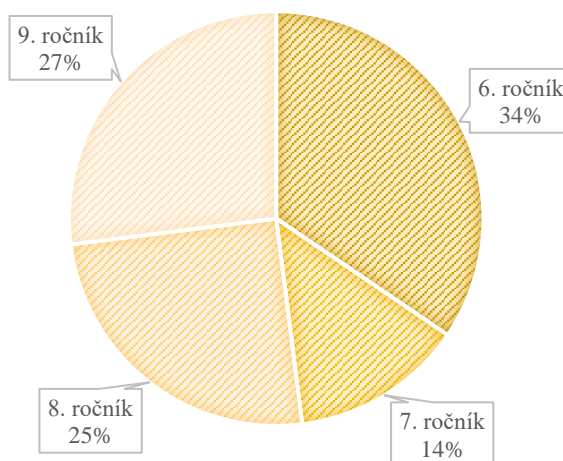
3.2 Základní fakta o respondentech

Jak již bylo výše zmíněno, dotazníky byly distribuovány dvěma způsoby. Majoritní podíl vyplněných formulářů byl získán přímým oslovením škol a postupným vyplňováním přímo ve vyučování. Část odpovědí byla později přidána pomocí zveřejnění online formy dotazníku, kterou mohl vyplnit kdokoli, spadající do dané věkové kategorie. Díky tomuto způsobu se nám podařilo získat rovných 200 respondentů s jejichž odpověďmi budeme nadále pracovat.

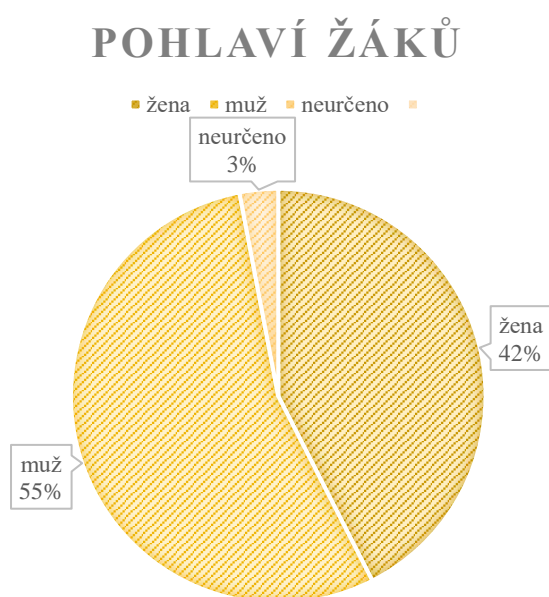
V úplně první otázce byli žáci požádáni o uvedení ročníku, ve kterém momentálně studují, jelikož se jedná o fakt pro toto zkoumání výchozí. Nejvíce respondentů se nám podařilo získat ze šestých tříd. Nejméně odpovědí pak máme z ročníků sedmých. Podrobněji jsou data ukázána v níže přiloženém grafu.

SKLADBA ŽÁKŮ NAPŘÍČ ROČNÍKY

■ 6. ročník ■ 7. ročník ■ 8. ročník ■ 9. ročník

V pořadí druhou formulovanou otázkou, jejíž odpověď nás při zkoumání zajímala, bylo pohlaví žáka. Jednou z otázek, kterou jsme si kladli bylo to, zda pohlaví v současnosti ještě nějak ovlivňuje míru používání vulgarit u žáků, nebo zda už si dívky s chlapci v tomto ohledu nezdají. Poměr mezi chlapci a dívkami v našem dotazníkovém zkoumání je patrný z grafu níže.

Další položky dotazníku měly charakter otevřených odpovědí a jejich vyhodnocování je tedy obtížnější. Tato práce si neklade za cíl vytvořit žádný ucelený a kompletní vhled do lexika žáků, na to je její rozsah příliš úzký. Tímto dotazníkovým šetřením jsme se snažili především získat alespoň částečný a povrchní vhled do této problematiky, která by si jistě zasloužila další, hlubší, zkoumání.

Ke každé otázce se tedy vyslovíme zvlášť, ovšem v omezeném rozsahu. Detailněji se budeme věnovat především těm odpovědím, které byly pro danou otázku nejčastější, nebo naopak těm, které se razantním způsobem vymykaly oproti většinovému úzu a našim obecným předpokladům.

3.2.1 Autoregulace

Před samotným vyhodnocením jednotlivých otázek však musí tato práce upozornit také na problematiku autoregulace, která s největší pravděpodobností výsledky tohoto šetření

ovlivnila. Ačkoliv z působení mezi těmito žáky je zřejmé, že vulgarismy ve své řeči běžně používají, velká část z nich alespoň u jedné z otázek na aktivní používání vulgarismů napsala, že podobná slova nepoužívají. Například z žáků 6. ročníků se jednalo o 33 osob z celkových 69, tedy o téměř 48 % dotazovaných. U 7. třídy tato tendence mírně klesá a z 27 žáků se odpovědi vyhnulo 8 z nich, což dělá téměř 30 % žáků. U osmého ročníku se jednalo o 10 žáků z celkových 50, tedy o rovných 20 %. V devátých ročnících pak chybí odpověď u 14 dotazníků z 54, neodpovědět se tudíž rozhodlo zhruba 26 % žáků. Přehledněji tyto údaje vidíte v grafu níže.

POMĚRY NEVYPLNĚNÝCH ODPOVĚDÍ

Nejčastěji vynechávanou položkou byla právě otázka „*Jaký výraz použijete, pokud chcete negativně ohodnotit dospělého člověka?*“. Z toho důvodů se domníváme, že primární důvod vynechání je právě autoregulace žáků samotných, kteří ve školním prostředí mají hluboko zakořeněné, že vulgarismy k hodnocení dospělých osob, většinou navíc s jistou mírou autority, nejsou vhodné. Tento předpoklad byl podpořen také slovy jedné z pedagožek, která svým žákům tento dotazník distribuovala. Byla při sběru výsledků několikrát důrazně vyzvána, aby ona sama odpovědi rozhodně nečetla a na vyplněné dotazníky se nedívala. Domníváme se, že toto chování žáků naznačuje, že žáci si uvědomují rozdíly vhodnosti

užívání vulgarit v různých prostředích a zároveň vnímají užívání vulgarismů v prostředí školy jako něco značně nevhodného.

Samotný fakt, že žáci regulují sebe sama, je značnou překážkou v podobném kvantitativním šetření. S odstupem musíme zhodnotit, že pravdivější obrázek o tendencích užívání vulgarismů mezi žáky druhého stupně by poskytlo spíše kvalitativní šetření, prováděné například na základě pozorování o přestávkách.

3.3 Vyhodnocení otevřených otázek

Jak již bylo zmíněno výše, odpovědi na dané otázky nebudeme vyhodnocovat detailní analýzou a srovnáváním všech odpovědí. Pro účely této práce uvedeme jen jisté obecné platnosti a zároveň přiblížíme vybrané odpovědi pro větší názornost.

3.3.1 Otázka č. 1

V první otevřené otázce našeho zkoumání jsme se zajímali o to, jaký výraz žáci použijí při nějakém negativním hodnocení jejich kamaráda, vrstevníka. Zajímalo nás totiž, zda se bude výsledek nějak zásadně lišit od otázky následující, ve které měli vulgarismem ohodnotit dospělou osobu.

Pokud použijeme členění dle Jelínka a Vepřeka z roku 2017, žáci v této otázce nejčastěji odpovídali slovy ze skupin označující tělesné a duševní vady, nebo ze skupiny označující reálná či smyšlená zvířata. Mezi ty opravdu nejfrekventovanější výrazy v našem vzorku žáků patřily výrazy jako *debil*, *magor*, *retard*, *idiot*, *kretén* nebo právě výrazy ze zvířecí říše *kráva*, *vůl*, *prase*. Například mezi žáky 9. tříd použilo výraz *debil* 21 žáků z padesáti čtyř. U žáků tříd šestých se jednalo dokonce o většinu, protože slovo *debil* se v odpovědi na tuto otázku objevilo u 36 žáků z celkových šedesáti devíti. Podobná míra užívání se pak projevila také u tříd sedmých a osmých, kde se také tato odpověď nacházela u velké části respondentů. Pokud bychom měli vycházet jen z dat tohoto dotazníku, častěji používají slova z této skupiny mladší žáci, a s vyšším věkem přibývají slova s výraznější negativní konotací a expresivitou. Mezi poměrně častá se zařadila slova jako *čurák* nebo *kokot*.

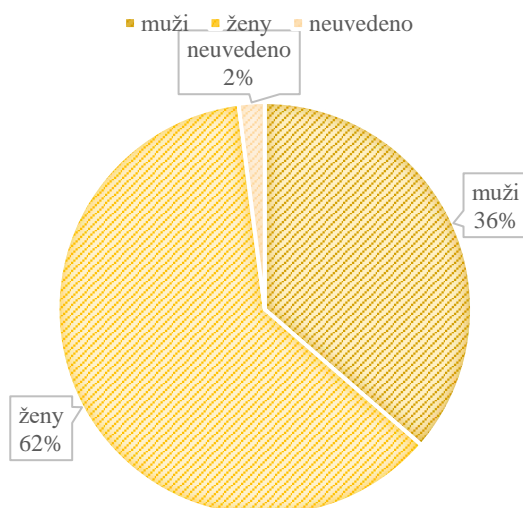
Z výrazů méně obvyklých a v našem výzkumu spíše ojedinělých můžeme jmenovat například *pamrd*. Jedná se o výraz, který se zatím neobjevuje v žádném touto prací využívaném zdroji, můžeme tedy jen předpokládat způsob, jakým slovo vzniklo a jaký přesně je jeho význam. Nejpravděpodobnější variantou vzniku se nám jeví odvození z výrazu *mamrd*. Toto je výraz, který Hugo definuje jako překlad anglické fráze *mother-*

fucker (Hugo, 2009, s. 241). Bylo by tedy možné pouhou zkomoleninou přijít ke slovu *pamrd*. Další možností by pak bylo odvození od prostého výrazu *mrd*.

Ze skupiny vulgarismů odvozených od zvířat pak byly poměrně často užívány výrazy jako *vůl*, *osel*, nebo poněkud cizokrajněji znějící *pakuň*. Tato pojmenování byla víceméně rovnocenně uváděna mezi všemi respondenty napříč pohlavím i ročníky.

Nejužívanějším výrazem z kategorie vulgarismů pojmenovaných dle zvířat bylo slovo *kráva*, případně jeho další formy. Několikrát se objevila také jeho zdrobnělina *kravka*. Toto pojmenování uváděly nejčastěji dívky, s poměrně značnou převahou, jak lze vidět v níže přiloženém grafu.

UŽITÍ VÝRAZU *KRÁVA*, *KRAVKA*

3.3.2 Otázka č. 2

Jako druhá otázka byla pro tento výzkum zvolena následující: „*Jaký výraz použijete, pokud chcete negativně ohodnotit dospělého člověka?*“. Jak bylo zmíněno, dle očekávání tohoto výzkumu, právě u této otázky se do největší míry projevila autoregulace žáků samotných. Do dotazníku byla zařazena právě pro porovnání s otázkou předchozí. Už samotná

autoregulace ovšem poskytuje poměrně prokazatelný výsledek toho, že žáci vnímají rozdíl mezi použitím vulgarit vůči vrstevníkovi a vůči dospělé osobě.

Pokud už ale toto pole dotazníku vyplněno bylo, jednalo se zpravidla o nadávky značně drsnějšího charakteru. Právě u těchto odpovědích se uplatňovala slova z kategorií vulgarismů popisujících sexuální akt či genitálie a z kategorie urážející ženu a její chování.

Odpověď spadající do kategorie vulgarismů popisujících sexuální akt či genitálie se v 6. ročníku objevila u dvaceti jedna respondentů, což můžeme považovat za poměrně vysoké číslo, když vezmeme do úvahy, že na tuto otázku odpovědělo jen 36 žáků, jedná se tedy o téměř 60 % vyplněných odpovědí. K těm opravdu nejpoužívanějším výrazům mezi žáky celého druhého stupně patří varianty slov odvozené od výrazu *piča*. V odpovědích se uplatňovaly obě varianty, s krátkým i dlouhým vokálem „i“. Respondenti ovšem pocházeli výhradně z Moravskoslezského kraje, úžeji přímo z Nového Jičína a Opavy, kde se projevují idiolektické tendence ke krácení. Varianta s krátkým vokálem tedy poměrně výrazně převládla.

PSANÍ VÝRAZU *PIČA* A JEHO ODVOZENIN

3.3.3 Otázka č. 3

Ve třetí otevřené otázce tohoto šetření jsme se žáků ptali, jakým výrazem by pozitivně ohodnotili něčí vzhled. Zpětně musíme přiznat, že volba této otázky a její formulace nebyly nejvhodnější, žáci totiž v několika případech neporozuměli a namísto pozitivního hodnocení

uváděli slova pro hodnocení negativní. Pokud bychom tedy tyto odpovědi, stejně jako odpověď nevím, z našeho šetření vynechali, pro tuto otázku nám zbude 113 plnohodnotných a otázce odpovídajících odpovědí. Odpověď na tuto otázku nejčastěji vynechávali žáci šestých ročníků, což s velkou pravděpodobností souvisí s faktem, že zájem o opačné pohlaví, a tedy i hodnocení jejich vzhledu, se stává běžnějším až v ročnících vyšších.

Co se počtu odpovědí týče, na předních příčkách se umisťovaly výrazy tvořené podle zvířat. Obzvlášť mezi žáky nižších ročníků byla častá slova jako *čiča*, *kočka* nebo *kobra*. U vyšších ročníků se uplatňovala slova z kategorie vulgarismů související s pohlavním aktem a genitáliemi. Časté byly výrazy *prcina*, *prcka*, *prcinka*, *sexina* nebo *kunda*.

Tato otázka se stala zajímavou také díky rozdílům v pohlaví. Odpovědi zřejmě totiž automaticky korespondovaly s pohlavím, o které měl daný respondent zájem. V odpovědích tedy můžeme pozorovat přechylování vulgarismů na základě pohlaví. Mezi přechylenými dvojicemi slov se v odpovědích objevovaly například dvojice *kočička/kočičák*, *sexina/sexouš*, *kunda/kuňdák*, *mrdna/mrdák*.

Dalším výrazem, který ovšem nebyl nijak frekventovaný a objevil se pouze u 6 respondentů, převážně z devátého ročníku, byl *HAF*. V pěti případech bylo slovo napsáno kapitálkami. Tento výraz se ve významu hodnocení vzhledu nenachází v žádném z našich knižních zdrojů. Jedná se pravděpodobně o zkratku anglického „*hot as fuck*“, ačkoliv stejná zkratka vzniká i u dalších v angličtině poměrně běžně užívaných frázi (Urban dictionary, 2010).

Další z odpovědí, která nás zaujala bylo slovo *šťáva*², které se objevilo u téměř 5 % respondentů. V Hugově slovníku se tento výraz nachází ovšem s evidentně odlišnými významy. Hugo uvádí, že *šťáva* je: „1. *pohonná látka, např. benzín*, 2. *přen. obsah, spád děje*. 3. *vulg. sperma*“ (Hugo, 2009, s. 410). Ani v jednom z případů se tedy nejedná o výraz hodnotící vzhled a jedná se tedy pravděpodobně o jisté posunutí významu, které je natolik nové, nebo málo užívané, že ve slovnících není zaznamenáno.

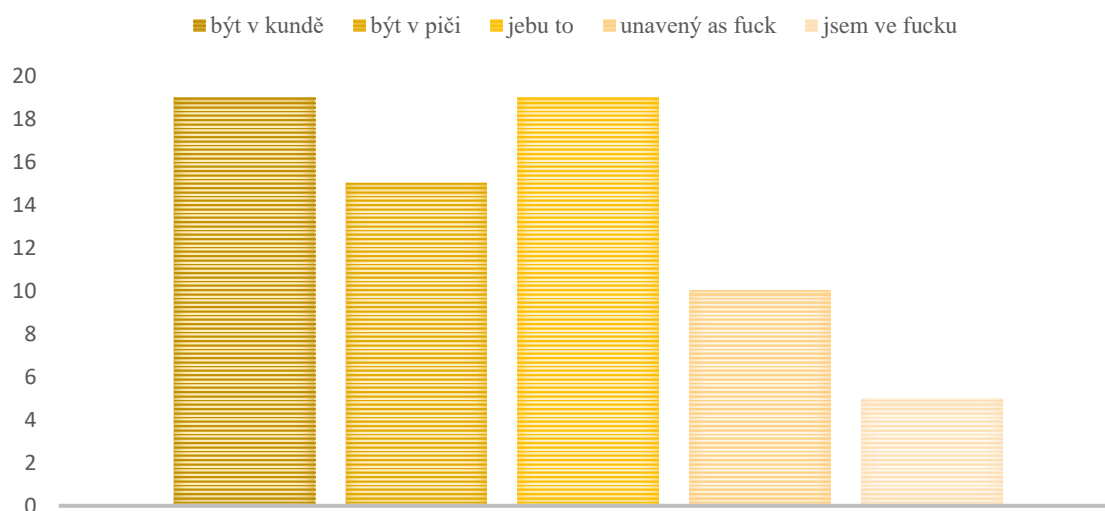
3.3.4 Otázka č. 4

Poslední otázka, která po žácích požadovala zkušenosti z aktivního užívání vulgarismů, směřovala na to, jaký výraz použití při únavě. Jak bylo zmíněno, otázka byla do dotazníku přidána především z důvodu osobní zkušenosti, a tedy očekávání jistých výrazů, jejichž původ bude v anglickém jazyce. Toto očekávání se však naplnilo pouze částečně.

² Z pozdějších rozhovorů vyplynulo, že se jedná o část zaužívaného slovního spojení „*šťávo, kam tečeš?*“

Výrazy, na které jsme touto otázkou cílili, byly anglicismy jako například *být dead*, *být ve fucku*, případně *unavený as fuck*. Právě podobné výrazy jsme pozorovali při osobním působení ve škole, v odpovědích tohoto dotazníku se však objevovaly spíše ojediněle a v mnoha různých formách zápisu, od anglicky správného až po prakticky fonetický přepis. Častěji se však objevovaly výrazy sice podobné formou, ale vycházející primárně z češtiny. Mezi takovými výrazy pak dominovalo slovní spojení *být v kundě*, které použilo cca 10 % žáků (19 respondentů).

ČETNOST UŽÍVÁNÍ VYBRANÝCH VÝRAZŮ

3.3.5 Otázky související s pasivní znalostí vulgarismů

Celkem čtyři otázky dotazníku byly vytvořeny za účelem nahlédnutí do pasivní znalosti žáků. Byly vybrány 4 výrazy, o kterých se předpokládalo, že pro dnešní žáky už bude jejich význam značně nejasný a zastřený.

Po žácích jsme chtěli znát význam výrazů *židák*, *lama*, *kripl*, *sere pes*. Výsledky byly posuzovány dle významů uvedených ve *Slovníku nespisovné češtiny* (Hugo, 2009). Dle předpokladů jen opravdu malá část žáků dokázala popsat správný význam všech 4 výrazů. Nejúspěšnější byli v tomto žáci devátých tříd, tam se do významů trefilo 6 žáků z padesáti čtyř. V šestých ročnících se pak objevil jen 1 žák se čtyřmi odpověďmi. V sedmých třídách

se nenašel nikdo a v osmém ročníku to byli 3 z žáků. Jedná se tedy o pouhých 5 % respondentů z celkového počtu dvou set, úžeji o 7 mužů a 3 ženy.

Nejproblematictější otázkou se jeví význam výrazu *sere pes*, který je ve slovníku definován jako vyjádření nezájmu (Hugo, 2009). Majoritní část respondentů to pokládá jen za vyjádření popisu fyziologických potřeb zvířat, případně si význam fráze nedovolila odhadnout. Jedná se o poměrně logické vyústění, fráze totiž byla na svém vrcholu frekvence užívání v roce 2012 a od té doby její popularita mezi uživateli jazyka klesá (Reprezentativní korpus psané češtiny, 2015).

Podobně tomu bylo s výrazem *lama*. Jedná se o výraz původně vycházející z angličtiny, v současnosti bychom jej ale mohli zařadit do kategorie vulgarismů, pojmenovaných dle zvířat. Primární význam je označení začátečníka, neschopného člověka (Hugo, 2009), který se pak postupně zaužíval také jako hanlivé označení člověka. To se podařilo odhadnout také jen velmi malé části respondentů. Několik z nich (7 respondentů) jako definici použilo výraz *noob*. I toto slovo je uvedeno v Hugově slovníku a opravdu se jedná o synonymum.

Hanlivé označení *židák* uvádí Hugo se dvěma významy. Jednak jako hanlivé označení pro Židy, a také jako výraz označující lakomce, lichváře (Hugo, 2009). Většina žáků dokázala odvodit, že se bude jednat o hanlivé označení Židů, ale jen 4 respondenti znali slovo i jako označení lakoty.

Poslední z našeho krátkého seznamu je slovo *kripl*, jehož význam je poměrně široký. Hugo uvádí v definici toto: „*invalida, mrzák, s pravděpodobně původním významem z němčiny ohnutý, zkroucený*“ (Hugo, 2009, s. 213). V odpovědích jsme tedy očekávali a za správné považovali odpovědi, ve kterých žáci zachytili fakt, že se jedná o nějakou tělesnou vadu/postižení. Pokud bychom měli vycházet z těchto dotazníků, je patrné, že tato složka významu se ztrácí a žáci už toto slovo vnímají jako prostou nadávku, hanlivé označení, kterému ovšem chybí jakákoliv souvislost s fyzickým problémem jedince. Ze sedmých tříd slovníkový význam správně odhadlo 5 žáků, u devátáků to bylo 13 žáků, z osmáků se trefilo 18 žáků a u žáků šestých tříd se jednalo o 10 jedinců. Překvapivý byl význam synonymní k výrazu *děvkař*, který se objevil u 3 respondentů z celkového počtu a nenacházíme pro něj žádné logické vysvětlení.

3.3.6 Nejpoužívanější výrazy

Poslední otázkou, která byla pro naše dotazníkové šetření zvolena, se stala volná otázka na 3 vulgarismy, které žáci užívají nejčastěji. Odpovědi na ni byly samozřejmě velmi rozmanité

a kreativní. Není možné v rozsahu této práce rozebrat všechny výrazy ani je dokonce jen zmínit. Pro naše účely tedy jen uvedeme nejčastěji jmenované výrazy pro jednotlivé ročníky. Ještě předtím bychom však rádi zmínili jednu zajímavou tendenci, a to vliv slovenštiny. Slovenské fráze a výrazy se totiž v dotaznících objevovaly s minimálně stejnou frekvencí jako anglicismy. Pravděpodobně se tak děje díky televizi, internetu a vlivu různých československých pořadů a umělců, kteří jsou u nás známí.

Nejčastěji uváděným slovem mezi žáky šestého ročníku bylo slovo *vole*, případně psáno jako sousloví *ty vole*. Tento výraz uvedlo mezi nejpoužívanějšími 27 žáků. Odpovídá to původnímu předpokladu této práce, že žáci mladší se častěji uchylují ke kategorii vulgarismů pojmenovaných dle zvířat. Tento náš předpoklad vycházel z článku *Žákovská verbální vulgarita o přestávkách a o vyučování* (Smetáčková, Novotná, Šimečková, 2014), kde prováděli pozorování s podobným výsledkem.

V sedmém ročníku odpovědím vládlo slovo *debil*, které se objevilo ve 13 odpovědích. Na těsném druhém místě se objevil výraz *čurák*. Obecně se ale dá říct, že u respondentů ze sedmých tříd dominovala slova z kategorie vulgarismů označující tělesné nebo duševní vady. Krom slova *debil* také výrazy *idiot*, *magor*, *blbec*.

V osmých a devátých ročnících pak byly výsledky velmi podobné. Zatímco v 8. třídě se jako nejpoužívanější výraz těsně umístilo slovo *kurva* (26 respondentů), zatímco v 9. třídě to byl výraz *piča* (32 respondentů). *Obě* tato slova se však vyskytovala napříč všemi ročníky a je patrné, že se jedná o vulgarismy běžně užívané s univerzální platností.

Závěr

V úvodu této práce jsme si stanovili jisté cíle, kterých bychom chtěli prací dosáhnout. Jak již bylo v práci zmiňováno, nekladli jsme si za cíl poskytnout čtenáři celistvý a všehříkající pohled do lexika žáků druhého stupně, to je v tomto rozsahu nemožné. Samotná práce, a především její výzkum, měla sloužit spíše motivačně, jako jisté otevření tématu, které zatím nemá své místo v běžném pojetí učení českého jazyka, i přesto že se jedná o jazykovou vrstvu, jejíž užívání je v běžném životě poměrně důležité a může ovlivnit prakticky celý budoucí život jedince.

Běžně slýcháváme, že současná mladá generace je vulgárnější a drzejší než generace předešlé. Jedná se samozřejmě o klasický fenomén, který se objevuje u každé generace. Z výsledků našeho zkoumání je ale více než patrné, že žáci si dobře uvědomují vhodnost užívání vulgarismů na základě kontextu a sami sebe automaticky při užívání vulgarismů regulují, což bylo jedním z našich předpokladů.

Zároveň pak díky této práci můžeme potvrdit předpoklad kontroverznosti tohoto tématu. Bohužel se sběr dat neobešel bez komplikací a stížnosti rodičů pak byly jasným ukazatelem nelibosti a do jisté míry také předsudků a pokrytectví, které se u lidí v souvislosti s užíváním vulgarismů objevují. Překvapivých výsledků se pak dostalo hypotéze, že část vulgarismů bude vycházet z angličtiny. Ačkoliv se anglicismy a mnohé zkomoleniny objevovaly, rozhodně se nejednalo o nijak výrazný výskyt a prakticky se stejnou měrou se objevovaly výrazy odvozené ze slovenštiny. Předpoklad rychlého vývoje a zastarávání vulgarismů se pak projevil tak jak jsme předpokládali, výrazy běžné zhruba před deseti lety už dnes žáci neznají nebo se jim samotným jeví jako prastaré.

Toto téma má velký potenciál, a i tento jednoduchý vhled do problematiky pro nás byl přínosem. I přesto, že o autorce této práce bývá prohlašováno, že mluví jako dlaždič, ukázalo se, že mnoho z výrazů žáků druhého stupně, které se v této práci vyskytly, jí byly neznámé a její slovní zásoba tedy byla touto prací obohacena.

V samém závěru je třeba říci, že se jedná o problematiku, která by si zasloužila hlubší vhled a odbornou práci. Samotná kategorizace vulgarismů není jednotná. Je to téma, které zatím nebylo po odborné stránce prozkoumáno, neexistuje mnoho odborných článků či knih a většina zdrojů vzniká jen díky nadšencům bohužel ale bez oborového vzdělání a potřebných znalostí. I přesto se však tato práce snažila udržet si míru odbornosti.

Tradičně se uvádí, že vulgarismy jsou špatné, a zejména žákům základních škol je opakováno, že jejich užívání je nepřípustné, či přímo tabu. I mnozí učitelé by si však měli uvědomit, že se jedná také o socializační prostředek a při běžném hovoru vulgarismy užívá většina z nás. Měli bychom se snažit, aby žáci porozuměli tomu, kdy je vhodné vulgarismy užívat a kdy je to naopak nežádoucí. Vulgarismy mají totiž naprosto jiný důsledek užívání venku s přáteli nebo v rozhovoru s dospělou respektovanou osobou.

Použitá literatura

Knižní zdroje

BLÁHA, Ondřej, ed. *Spisovná čeština a jazyková kultura 2018: příspěvky z mezinárodní konference konané ve dnech 18. a 19. října 2018 na Univerzitě Palackého v Olomouci = Standard Czech Language Cultivation 2018: proceedings of the international conference held at the Palacký University in Olomouc, October 18-19, 2018*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2018. ISBN 978-80-244-5465-8.

DOLEŽAL, Antonín. *Zakázaná slova*. 3., doplněné a upravené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0497-0.

GARVIN, Paul. L. A conceptual framework for the study of language standardization. *Journal of the Sociology of Language*. 1993, (100/101), 37-55

HAVRÁNEK, Bohuslav a Miloš WEINGART. *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, 1932.

HUGO, Jan a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. 3. rozšířené vydání. Praha 4: MAXDORF, 2009. ISBN 978-80-7345-198-1.

Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2016. ISBN 978-80-86496-89-4.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-242-1.

MARYNČÁK, Richard. *Stručné dějiny nadávek a sprostých slov*. V Praze: KMa, 2007. ISBN 978-807309-496-6.

OBRÁTIL, Karel Jaroslav. *Velký slovník sprostých slov*. V opravené podobě vydání druhé. Praha: Lege artis, 2015. Kryptadia. ISBN 9788090611009.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.

ŠEMELÍK, Martin a Michaela LIŠKOVÁ. K lexikografickému zpracování tabuových slov. *Slovo a slovesnost*. 2019, 80(1), 39-57.

ŠVANDRLÍK, Miloslav. *Černí baroni: Válčili jsme za Čepičky*. Epocha, 2016. ISBN 978-80-7557-382-7.

Diplomové práce

ŽDÁRSKÁ, Alena. *Kategorizace vulgarismů a strategie obcházení jejich přímého vyjádření v současné online komunikaci*. Olomouc, 2018. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Veselovská, Ph.D.

Internetové zdroje

BARET, Daniel. Důvody, proč chce mozek nadávat.: Studie o nadávkách nepotěší zejména rodiče malých dětí. *Reflex* [online]. 2014 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/56073/duvody-proc-chce-mozek-nadavat-studie-o-nadavkach-nepotesi-zejmena-rodice-malych-deti.html>

HAVRÁNEK, Bohuslav, J. BĚLIČ, M. HELCL, A. JEDLIČKA, a kol. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=nad%C3%A1vka&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

HLADKÁ, Zdeňka. Dysfemismus. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Czechency: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DYSFEMISMUS>

HLADKÁ, Zdeňka a Olga MARTINCOVÁ. Okazionalismus. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Czechency: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DYSFEMISMUS>

HORKÝ, Josef. "Ty malá kočička!" aneb Co ve skutečnosti znamenají naše nadávky? [online]. 11. 2. 2015 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://www.studenta.cz/ty-mala-kocicko-aneb-co-ve-skutecnosti-znamenaji-nase-nadavk/r~st:article:2221/>

JANYŠKOVÁ, Ilona. Tabu. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Czechency: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TABU>

JELÍNEK, Milan a Jarmil VEPŘEK. Vulgarismus. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Czechency: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VULGARISMUS>

KRAUS, Jiří. Jazyková kultura. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Czechency: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÁ KULTURA](https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOVÁ_KULTURA)

KRČMOVÁ, Marie a Jan CHLOUPEK. Národní jazyk. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Czechency: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-01-22]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍ JAZYK](https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍ_JAZYK)

KRČMOVÁ, Marie a Jaroslav HUBÁČEK. Sociolekt. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Czechency: Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno, 2017 [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

KŘEN, M., V. Cvrček, T. Čapka, A. Čermáková, M. Hnátková, L. Chlumská, T. Jelínek, D. Kovaříková, V. Petkevič, P. Procházka, H. Skoumalová, M. Škrabal, P. Truneček, P. Vondříčka, A. Zasina. *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny* [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015 [cit. 2022-03-25]. Dostupný z: <http://www.korpus.cz>

LIŠKOVÁ a ŠEMELÍK. Slovník a vulgarismy. *Vesmír* [online]. 2018, 97(5), 320 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2018/cislo-5/slovník-vulgarismy.html>

Moderní média – co jsou zač a kdo je řídí (1/3). *O2, Chytrá škola* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://vyuka.o2chytraskola.cz/clanek/15/typy-medii/>

SMETÁČKOVÁ, Irena, Hana NOVOTNÁ a Petra ŠIMEČKOVÁ. Žákovská verbální vulgarita o přestávkách a o vyučování. *Studia Paedagogica* [online]. 2014, 19(3), 47-64 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: doi:10.5817/SP2014-3-4

Vědomá vulgarita v médiích je ve světě ojedinělá. *Česká televize* [online]. 2014 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1011005-vedoma-vulgarita-v-mediich-je-ve-svete-ojedinelá>

Urban Dictionary [online]. 2010 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=HAF>

Přílohy

Dotazník

Tendence užívání vulgarismů mezi žáky druhého stupně

Milí žáci, ráda bych vás touto cestou poprosila o vyplnění dotazníku, který mi pomůže při tvorbě mé bakalářské práce. Jak naznačuje nadpis, tento dotazník, stejně jako celá má práce, se zabývá vulgárními výrazy, které běžně používáte.

Možná se Vám zdá zvláštní vidět výzkum na podobné téma, i vulgární slova ale patří do naší slovní zásoby. Práce se bude zabývat hlavně tím, jak se tato slova mění v průběhu času a jakým způsobem se do naší slovní zásoby dostávají.

Instrukce:

- Dotazník je zcela anonymní a jeho vyplnění zabere jen pár minut
- Vyplňte jej prosím pravdivě a nebojte se napsat všechna slova, která vás napadnou
- Nezapomeňte, že dotazník se opravdu týká vulgarismů (sprostá slova), proto i v odpovědích jsou tato slova žádoucí
- Přesto bych Vás požádala, abyste se pokusili být kreativní a nepsali jen ta slova, která všichni dobře známe

Děkuji vám za ochotu a čas, který vyplnění dotazníku věnujete.

Ročník: _____

Pohlaví: _____

Jaký výraz použijete, pokud chcete negativně ohodnotit svého kamaráda?

Jaký výraz použijete, pokud negativně chcete ohodnotit dospělého člověka?

Jaký výraz použijete, pokud chcete pozitivně ohodnotit něčí vzhled?

Jaký výraz použijete, když chcete vyjádřit, že jste unavení?

Co myslíte, že znamená slovo „židák“?

Co myslíte, že znamená slovo „lama“, když se použije k popisu člověka?

Co myslíte, že znamená slovo „kripl“?

Co myslíte, že vyjadřuje fráze „sere pes“?

Napište 3 vulgarismy, které používáte nejčastěji.

Anotace

Jméno a příjmení:	Natálie Minarčíková
Katedra:	Českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Kříž, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Tendence užívání vulgarismů mezi žáky druhého stupně
Název v angličtině:	Tendencies of Using Vulgarisms among Pupils of Lower Secondary Level
Anotace práce:	Tato práce se věnuje vulgarismům, vymezuje základní pojmy jazykové kultury, věnuje se jejich kategorizaci a v praktické části poskytuje vhled do lexika žáků druhého stupně.
Klíčová slova:	Vulgarismus, kultura řeči, kategorizace, tabu, nadávky, žáci druhého stupně
Anotace v angličtině	This bachelor thesis deals with vulgarisms, gives the basic definitions of language culture, their categorization. In the practical part it shows brief insight on the lexicon of lower secondary level pupils.
Klíčová slova v angličtině	Vulgarisms, culture of language, categorization, taboo, swear words, lower secondary level
Přílohy vsazené v práci:	Dotazník
Rozsah práce:	47 stran
Jazyk práce:	Český jazyk